

УДК 378.018.8:378.22]:364.4-051

DOI: 10.31499/2618-0715.2 (7).2021.244877

ПІДГОТОВКА РНД ЗДОБУВАЧІВ ДО УПРАВЛІННЯ НАУКОВИМИ ПРОЄКТАМИ: З ДОСВІДУ РЕАЛІЗАЦІЇ ОНП «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

Кравченко Оксана, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID 0000-0002-9732-6546

E-mail: okskravchenko@ukr.net

Коляда Наталія, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID 0000-0003-3623-6552

E-mail: Koliada_n@ukr.net

Статтю присвячено підготовці фахівців з оволодіння методологією проектного менеджменту як важливої складової у ході реалізації освітніх програм. Аналіз проектної діяльності факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини дає змогу зробити висновок, що активними учасниками з розробки та реалізації наукових проектів є здобувачі ступеня «доктор філософії» (третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти, освітньо-наукова програма «Соціальна робота»). Важливо зауважити, що ці проекти хоч і мають різнопланові форми реалізації (від соціокультурних практик до молодіжної політики), разом із тим відповідають вимогам міждисциплінарного підходу і мають соціальну спрямованість. Це відповідає як вітчизняним вимогам до підготовки докторів філософії, так і міжнародним стандартам та рекомендаціям щодо забезпечення якості програм підготовки докторів філософії із соціальної роботи.

***Ключові слова:** освітньо-наукова програма, доктор філософії, третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти, соціальна робота.*

**PHD STUDENTS' TRAINING FOR MANAGING A RESEARCH PROJECTS:
FROM THE EXPERIENCE OF IMPLEMENTATION OF THE
EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC PROGRAM «SOCIAL WORK»**

Kravchenko Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Social and Psychological Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID 0000-0002-9732-6546

E-mail: okskravchenko@ukr.net

Koliada Nataliia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID 0000-0003-3623-6552

Email: Koliada_n@ukr.net

The article is devoted to the specialists' training in mastering the methodology of project management as an important component in the implementation of educational programs. It was found that an important condition for effective and innovative scientific activity is the readiness of the individual for research work, his research activity, research 323behavior, and therefore, knowledge of the essence of methodology and organization of research project management is mandatory. In particular, it is reasonably expedient to form readiness for such activities in applicants of the third (educational-scientific) level of 'PhD' as future researchers who obtain an education and at the same time the first science degree.

The objective of the article is to summarize the practical experience of preparing PhD applicants in the speciality '231 Social Work' to manage research projects as part of the educational and scientific program 'Social Work'.

Analysis of the project activities of the Faculty of Social and Psychological Education allows us to conclude that active participants in the development and implementation of research projects are doctoral candidates (a third (educational and scientific) level of higher education, the educational and scientific program "Social Work"). It is important to note that these projects, although they have different forms of implementation (from socio-cultural practices to youth policy), at the same time meet the requirements of an interdisciplinary approach and have a social focus. This corresponds both to the national requirements for PhD training and to international standards and recommendations for ensuring the quality of PhD programs in social work.

At the same time, such practical project activity, along with studying the theoretical principles of research project management, allows PhD students to form program results to determine the goals, content and structure of research projects, analyze financial needs and funding sources, control the project implementation process and adjust its implementation plan; project risk management, etc.

Keywords: *educational and scientific program, Doctor of Philosophy, third (educational-scientific) level of higher education, social work.*

Постановка проблеми. Проектна діяльність уже стала ефективною технологією і використовується у всіх сферах суспільного життя в усьому світі, зокрема і в Україні. Тому підготовка фахівців з оволодіння методологією проектного менеджменту є важливою складовою у ході реалізації освітніх програм у умовах закладу вищої освіти.

У Законі України «Про вищу освіту» йдеться, що серед основних завдань закладу вищої освіти є «...провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі» [6]. Сфера наукових досліджень є вагомим рушієм соціально-економічного розвитку держави, у цьому контексті особливої актуальності набуває інтеграція наукової та освітньої діяльності на засадах упровадження різних форм серед усіх учасників освітнього процесу, а також управління проектами у ході виконання наукових досліджень.

Для ЗВО важливою умовою ефективної та інноваційної наукової діяльності є готовність особистості до науково-дослідної роботи, її пошукова активність, дослідницька поведінка, а отже, обов'язковими постають знання сутності методики та організації управління науковими проектами. Зокрема, умотивовано доцільним є формування готовності до такої діяльності у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня «доктора філософії» і водночас першого наукового ступеня.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Заслуговує на увагу збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти», організованої у

2017 р. Запорізьким національним університетом спільно з Міністерством освіти і науки України [9].

Особливостям започаткування підготовки докторів філософії в Україні присвячено праці М. Винницького [3], Ж. Таланової [13] та ін.

Підготовку докторів філософії із соціальної роботи в цілому та в Академії праці, соціальних відносин і туризму (м. Київ) зокрема висвітлила Т. Семигіна [12].

Аналіз реалізації освітньо-наукових програм із соціальної роботи на початкових етапах становлення системи підготовки докторів філософії в Україні здійснений О. Карагодіною, О. Пожидаєвою [7], О. Бойко, Н. Кабаченко [2].

До вивчення наукової проблеми управління проектами долучаються українські вчені: Р. Булгаков, О. Власенко, В. Галушка, О. Данченко, Ж. Жигалкевич, Г. Литвиненко, З. Рябова, О. Скорик та ін.

Огляд наукових праць дав змогу встановити, що відсутні дослідження з питань підготовки здобувачів за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти у ЗВО до здійснення управління науковими проектами, що й визначає спрямованість цієї розвідки.

Мета статті – узагальнити практичний досвід підготовки PhD здобувачів зі спеціальності «231 Соціальна робота» до управління науковими проектами як складника освітньо-наукової програми «Соціальна робота».

Виклад основного матеріалу. Відповідно до «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» (постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. за № 261), підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі здійснюється за освітньо-науковою програмою та навчальним планом, що містять освітню та наукову складову та затверджуються вченою радою закладу вищої освіти.

Освітньо-наукова програма має включати не менше чотирьох складових, що передбачають набуття аспірантом (ад'юнктом) компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій: «здобуття глибинних знань із спеціальності, оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, набуття універсальних навичок дослідника, здобуття мовних компетентностей» [10]. Серед універсальних навичок дослідника виокремлено управління науковими проектами та/або складання пропозицій щодо фінансування наукових досліджень.

З огляду на це набуває актуальності необхідність формування у PhD здобувачів цілісних знань з управління науковими проектами шляхом отримання програмних результатів навчання у галузі проектної діяльності.

У цьому контексті спробуємо узагальнити досвід Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (факультет соціальної та психологічної освіти) щодо підготовки здобувачів вищої освіти за третім (освітньо-науковим) рівнем зі спеціальності 231 «Соціальна робота».

В УДПУ імені Павла Тичини підготовка PhD здобувачів за освітньо-науковою програмою «Соціальна робота» здійснюється з 2016 р. [8].

Програму розроблено відповідно до місії та стратегії університету, спрямовано на підготовку інтелектуального, інформованого,

самоідентифікованого, конкурентоспроможного, інтегрованого у суспільство фахівця, здатного продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної науково-педагогічної та дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики; застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення в галузі соціальної роботи [8].

Інтегральною компетентністю виступає здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної науково-педагогічної та дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики; застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення в галузі соціальної роботи [8].

Серед освітніх компонентів, які відповідають за формування навичок з управління науковими проектами, варто відзначити навчальну дисципліну «Методологія наукових досліджень у соціальній роботі» (усього: 150 год., 22 год. Лекції (11 занять), 28 год. Практичних (14 занять)). Цей курс містить три змістових модулі: ЗМ 1. Теоретичні засади сучасних наукових досліджень; ЗМ 2. Методологічні засади наукових досліджень; ЗМ 3. Інновації у соціальній роботі.

У межах третього змістового модуля включено окрему тему «Управління науковими проектами». Відповідно у ході її вивчення передбачено формування фахових компетентностей (ФК 4. Здатність до управління науковими проектами та/або складання пропозицій щодо фінансування наукових досліджень) та програмних результатів навчання (ПРН 18. Здійснювати управління науковими проектами та/або укладати пропозиції щодо фінансування наукових досліджень).

Таким чином, у результаті вивчення курсу здобувачі мають змогу оволодіти практичним інструментарієм з підготовки проектних пропозицій та грантових заявок; навичками подання заявок на різні конкурсні програми; навичками залучення джерел їх фінансування; умінням формувати міждисциплінарні проектні команди та здійснювати ефективний проектний менеджмент у процесі виконання наукових проектів, програм та грантів у сфері соціальної роботи.

Поряд із теоретичним вивченням проектного менеджменту та управління науково-дослідними проектами, здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності «231 Соціальна робота» мають можливість практично долучитися до проектної діяльності за фахом:

1. У 2019 р. УДПУ імені Павла Тичини став партнером *програми Активні громадяни Британської ради* [1]. Мета проекту полягає у сприянні соціальним змінам і забезпеченні сталого розвитку шляхом створення і розбудови мережі молодих лідерів із залученням молодіжних організацій, які є рушіями реформ у своїх громадах, та надання їм знань та навичок, що сприятимуть побудові відносин між людьми на засадах рівності та рівних можливостей, поваги до різноманіття, уміння вести безконфліктний діалог. У межах участі у цій програмі PhD здобувачі долучаються до

Всеукраїнського марафону проведення тренінгів за програмою «Активні громадяни». Університет долучився до програми Student Action, яка допомагає учасникам зміцнити власні лідерські навички у реалізації соціальних ініціатив та освоїти інструменти впливу на якість вищої освіти у своєму університеті; до тренінгових програм соціального спрямування.

Завдяки співпраці із Британською радою вдалося пройти конкурсний відбір і отримати фінансування на реалізацію проєктів соціальної дії:

– у 2020 р. був реалізований проєкт «Академічна доброчесність як складова якості освітнього процесу в умовах ЗВО». Метою проєкту стала пропаганда принципів академічної доброчесності в умовах ЗВО шляхом сприяння в інституційному забезпеченні та впровадженні інформаційно-технологічних засобів, зменшення відсотка запозичення та розвиток критичного мислення у студентської молоді;

– у 2021 р. факультет соціальної та психологічної освіти виграв грант на підтримку проєкту «Вчимося разом чути та долати соціальну ізоляцію». Метою проєкту стало створення платформи для вивчення та спілкування українською жестовою мовою, зокрема в умовах пандемії COVID-19 та спричинених нею викликів; налагодження комунікації аудиторії проєкту та залучених експертів у сферах психології, культурології, соціального забезпечення, творчості [15].

У складі команди з реалізації цих проєктів є PhD здобувачі – як на рівні написання проєктної заявки, так і на всіх етапах їх реалізації. Це дозволяє реалізувати потенційні можливості здобувача від генерування креативної ідеї до підготовки звітних матеріалів за підсумками реалізації проєкту.

2. На базі Молодіжного центру «Start» реалізувалася *Програма особистісного та професійного розвитку молоді «Державотворець»*, ініційована Міністерством молоді та спорту України та Українською академією лідерства у межах проєкту USAID «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «Взаємодія» (SACCI)». Мета програми – створення системи особистісного та професійного розвитку молоді в Україні віком від 18 до 25 років, розвиток відповідального лідерства та підвищення рівня громадянської активності молоді. На завершення програми учасники програми представили свої змістовні, вагомні проєкти, які можуть реалізуватися в громаді. Команда факультету соціальної та психологічної освіти «Young and beautiful» перемогла з проєктами «Youth Make» та «Долаємо соціальну ізоляцію разом!» [15].

Молодіжний проєкт «Центр зайнятості та професійного розвитку молоді та молоді з особливими потребами» здобув перемогу у Міському конкурсі бізнес-планів «Банк молодіжних ініціатив» (м. Умань, 2020 р.).

Активність майбутніх «докторів філософії» з фаху «Соціальна робота» не обмежується освітньою сферою, вони активно долучаються до творення соціального добробуту міста Умань. Підтримка ідей та ініціатив молодих науковців зумовлює створення проєктів, спрямованих на розвиток молоді, міста, туризму, підприємництва. Реалізація проєкту передбачає створення умов для підвищення рівня працевлаштування молоді, особливо з інвалідністю, а також

формування відповідних навичок для пошуку роботи та власної самозайнятості [15].

3. Заслугує на позитивну оцінку участь PhD здобувачів у розробці проектних заявок для участі у конкурсній програмі від Українського культурного фонду [14]:

– у 2020 р. УДПУ імені Павла Тичини став партнером у реалізації проекту «Міжнародний художній симпозиум-плєнер осіб з інвалідністю “Мистецтво без обмежень”». Заявником стало Уманське міське товариство дружби із зарубіжними країнами (голова Г.М. Кучер, заступник міського голови, начальник Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради). Міжнародний художній симпозиум-плєнер осіб з інвалідністю «Мистецтво без обмежень» – це культурний продукт для людей з інвалідністю, який сприяє їх соціальній адаптації, розвитку творчих здібностей та реалізації творчого потенціалу, а також слугує професійній комунікації художників-аматорів та професіоналів, незалежно від їхніх фізичних чи психологічних особливостей [14].

4. У межах діяльності Гендерного центру PhD здобувачі є учасниками проекту «Посилення жіночого політичного лідерства у територіальних громадах Київської і Черкаської областей» у партнерстві з Міжнародним благодійним фондом «Небайдужі»; проекту Національної ради жінок України «Доступ до верховенства права жінок, які постраждали від насильства» в Рівненській, Черкаській та Чернігівській областях за підтримки Посольства Королівства Нідерландів в Україні.

Водночас Гендерним центром реалізується освітній та науково-дослідницький проект «Жінки в історії соціальної роботи». У 2018 р. видано монографію «Жінки в історії соціальної роботи». Мета такої науково-пошукової роботи полягає не лише у створенні реальної картини становлення та розвитку соціальної роботи на українських землях, а й у виявленні жінок, які зробили внесок в інституалізацію соціальної роботи, але діяльність яких через суб'єктивні і об'єктивні обставини не належно висвітлена і не була ґрунтовно вивчена. У 2020 р. авторський колектив підготував наступний випуск колективної монографії «Жінки в історії професійної соціальної роботи: від ХІХ століття і до сьогодні», яка спрямована на висвітлення еволюції і простеження динаміки жіночої репрезентації в історії інституалізації соціальної роботи як професійного виду діяльності у країнах Західної Європи та США, а також вивчення та узагальнення досвіду видатних жінок, які здійснили значний внесок у цю сферу, здійснюючи перші спроби теоретичних підходів до соціальної роботи та ініціюючи відповідні практики в Україні [4; 5].

До науково-пошукової роботи долучаються здобувачі, які здобувають фах зі спеціальності «231 Соціальна робота».

5. Дисертаційні дослідження аспірантів за ОНП «Соціальна робота» виконуються у межах науково-дослідної теми молодих учених за кошти держбюджету: «Система соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з особливими освітніми потребами засобами інклюзивного туризму» (державний реєстраційний номер 0119U103978) в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (2020–2022

рр.). Мета дослідження – на основі теоретико-методологічного обґрунтування наукової проблеми розробити та апробувати систему соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з особливими освітніми потребами засобами інклюзивного туризму [15].

Передумовами реалізації цього проекту стала розробками здобувачами туристичних проектних пропозицій для молоді в межах теми «Соціально-психологічна реабілітація студентської молоді засобами інклюзивного туризму» за фінансової підтримки Управління молоді та спорту Черкаської облдержадміністрації (2017 р.). Розробка та реалізації проектів щодо впровадження інклюзивного туризму є одним із головних завдань факультету. Застосування засобів інклюзивного туризму під час соціально-психологічної реабілітації та освітнього процесу передбачає виконання ряду соціальних, освітніх функцій та соціалізації осіб з інвалідністю, їх інтеграції у життя суспільства; а також теми «Гендерна культура студентської молоді крізь призму Черкаського художнього музею» за фінансової підтримки Управління молоді та спорту Черкаської облдержадміністрації (2017 р.). Реалізація проекту факультетом сприяла соціальній та освітній інтеграції студентів з особливими освітніми проблемами, а також їхній соціалізації. Залучення студентства до пізнання культурної спадщини є пріоритетним завданням факультету, оскільки це впливає на культурно-емоційний розвиток особистості молоді людини, її становлення на шляху самовдосконалення [15].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Аналіз проектної діяльності факультету соціальної та психологічної освіти дає змогу зробити висновок, що активними учасниками з розробки та реалізації наукових проектів є здобувачі ступеня «доктор філософії» (третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти, освітньо-наукова програма «Соціальна робота»).

Важливо зауважити, що ці проекти, хоч і мають різнопланові форми реалізації (від соціокультурних практик до молодіжної політики), разом з тим відповідають вимогам міждисциплінарного підходу і мають соціальну спрямованість. Це відповідає сфері наукових досліджень із соціальної роботи, зумовлене метою соціальної роботи: «підвищення добробуту людини та сприяння задоволенню потреб усіх людей із приділенням особливої уваги потребам та наснаженню тих, які є вразливими, відчувають утиски та живуть у бідності» (Рекомендації щодо забезпечення якості програм підготовки докторів філософії із соціальної роботи) [11].

Робота над науковими проектами відповідає як вітчизняним вимогам до підготовки докторів філософії, так і міжнародним стандартам та рекомендаціям щодо забезпечення якості програм підготовки докторів філософії із соціальної роботи. Зокрема, у квітні 2013 року такі рекомендації були схвалені GADE (Group for the Advancement of Doctoral Education – Комітетом з удосконалення докторської освіти із соціальної роботи). Метою цього документа є надання рекомендацій щодо розробки, оцінювання та вдосконалення програм підготовки докторів філософії із соціальної роботи.

Згідно з цим документом, задля втілення визначеної мети програма підготовки докторів філософії із соціальної роботи має бути організована таким

чином, щоб містити достатню структуру та ресурси для тих, хто навчається, і щоб після завершення навчання дослідники мали специфічні навички та знання, як-от: поглиблені знання про соціальну роботу як професію та дисципліну, про проведення наукових досліджень та пошук фінансової підтримки, а також викладання. Серед рекомендацій щодо проведення індивідуального дослідження визначено додаткові знання та навички, а саме: випускники повинні бути здатними розробляти дослідницькі пропозиції та заявки на фінансування самостійно та у співпраці з іншими. Водночас здобувачі за підсумками опанування програми повинні мати змогу долучитися до розробки дослідницької пропозиції, поданої на внутрішнє або зовнішнє фінансування [11].

Разом із тим така практична проектна діяльність, поряд із вивченням теоретичних засад управління науковими проектами, дозволяє сформуванню у PhD здобувачів програмні результати щодо визначення цілей, змісту й структури наукових проектів, аналізу фінансових потреб і джерел фінансування, контролю процесу виконання проекту і коригування плану його реалізації; управління ризиками проектною діяльністю тощо.

Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення та імплементація кращого досвіду зарубіжних закладів вищої освіти щодо підготовки докторів філософії до управління науковими проектами; узагальнення кращих практик українських ЗВО щодо проектною діяльністю та залучення здобувачів освіти; аналіз нормативно-правових документів, які визначають вимоги до підготовки PhD здобувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

6. «Активні громадяни» – програма Британської Ради для молоді у галузі міжкультурного діалогу і соціального розвитку. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/active-citizens>
7. Бойко О. М., Кабаченко Н. В., Савчук О. М. Докторська програма (PhD) зі спеціальності «Соціальна робота і соціальна політика». Київ : Макрос, 2011. 60 с.
8. Винницький М. Впровадження третього циклу вищої освіти – ключ до успіху Болонського процесу. *Вища школа*. 2008. № 12. С. 20–27.
9. Жінки в історії професійної соціальної роботи: від XIX століття – до сьогодення : колективна монографія / [Т.В. Семігіна, Н. М. Коляда, О. О. Кравченко, Т. Д. Кочубей та ін.] ; МОН України, Уманський держ. Пед. Ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2020. 317 с.
10. Жінки в історії соціальної роботи : колективна монографія [Коляда Наталія, Кочубей Тетяна, Кравченко Оксана та ін.]. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. 252 с.
11. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.07.2021).
12. Карагодіна О., Пожидаєва О. Запровадження програм підготовки докторів філософії з соціальної роботи: аналіз поточної ситуації. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2017. № 1. С. 85–91.
13. Освітньо-наукова програма «Соціальна робота» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80-%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%97-2>.
14. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Запоріжжя, 5–6 жовтня 2017 р.). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. 216 с.
15. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» (постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>

16. Рекомендації щодо забезпечення якості програм підготовки докторів філософії із соціальної роботи. *Вісник АПСВТ*, 2019, № 3. С. 99–104.
17. Семигіна Т. Започаткування підготовки докторів філософії із соціальної роботи: досвід Академії праці, соціальних відносин і туризму. *Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи*: м-ли Всеукр. Наук.-практ. Конф. (Умань, 11-12 жовтня 2018 р.) / [ред. Кол. : Коляда Н. М. та ін.]. Умань: Візаві, 2018. С. 146–148.
18. Таланова Ж. В. Докторська підготовка у світі та Україні. Київ: Міленіум, 2010. 475 с.
19. Український культурний фонд. URL: <https://ucf.in.ua/>
20. Факультет соціальної та психологічної освіти. Офіційний сайт. URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/>

REFERENCES

1. «Aktyvni hromadiany» – prohrama Brytanskoi Rady dlia molodi u haluzi mizhkulturnoho dialohu i sotsialnoho rozvytku. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/active-citizens> [in Ukrainian]
2. Boiko O. M., Kabachenko N. V., Savchuk O. M. (2011) Doktorska prohrama (PhD) zi spetsialnosti «Sotsialna robota i sotsialna polityka». Kyiv : Makros, 60 [in Ukrainian].
3. Vynnytskyi M. (2008) Vprovadzhennia tretoho tsykladu vyshchoi osvity – kliuch do uspikhu Bolonskoho protsesu. *Vyshcha shkola – High school*, 12, 20–27. [in Ukrainian]
4. Semyhina T.V., Koliada N.M., Kravchenko O.O., Kochubei T.D. et al. (2020) Zhinky v istorii profesiinoi sotsialnoi roboty: vid XX stolittia – do sohodennia; MON Ukrainy, Umanskyi derzh. Ped. Un-t imeni Pavla Tychyny. Uman : Vizavi, 317. [in Ukrainian]
5. Koliada Nataliia, Kochubei Tetiana, Kravchenko Oksana et al. (2018). Zhinky v istorii sotsialnoi roboty. Uman : VPTs «Vizavi», 252. [in Ukrainian]
6. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. Data onovlennia: 28.09.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (data zvernennia: 15.11.2017). [in Ukrainian]
7. Karahodina O., Pozhydaieva O. (2017). Zaprovadzhennia prohram pidhotovky doktoriv filosofii z sotsialnoi roboty: analiz potochnoi sytuatsii. *Visnyk Akademii pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu – Journal of the Academy of Labor, Social relations and Tourism*, 1, 85–91. [in Ukrainian]
8. Osvitno-naukova prohrama «Sotsialna robota» tretoho (osvitno-naukovoho) rivnia vyshchoi osvity. Rezhym dostupu: <https://fspu.udpu.edu.ua/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80-%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%97-2>. [in Ukrainian]
9. Pidhotovka doktoriv filosofii (PhD) v umovakh reformuvannia vyshchoi osvity (2017): *materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii – proceedings All-Ukraine Scientific and Practical Conference (Zaporizhzhia, 5–6 zhovtnia 2017 r.)*. Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet, 216. [in Ukrainian]
10. Poriadok pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii ta doktora nauk u zakladakh vyshchoi osvity (naukovykh ustanovakh): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 bereznia 2016 r. № 261. [in Ukrainian]
11. Rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti prohram pidhotovky doktoriv filosofii iz sotsialnoi roboty (2019). *Visnyk APSVT – Journal APSVT*, 3, 99–104. [in Ukrainian]
12. Semyhina T. (2018) Zapochatkuvannia pidhotovky doktoriv filosofii iz sotsialnoi roboty: dosvid Akademii pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu. *Aktualni problemy sotsialnoi pedahohiky ta sotsialnoi roboty*: proceedings All-Ukraine Scientific and Practical Conference. Uman: Vizavi, 146–148. [in Ukrainian]
13. Talanova Zh.V. (2010) Doktorska pidhotovka u sviti ta Ukraini. Kyiv: Milenium, 475. [in Ukrainian]
14. Ukrainskyi kulturnyi fond. URL: <https://ucf.in.ua/> [in Ukrainian]
15. Fakultet sotsialnoi ta psykholohichnoi osvity. Ofitsiinyi sait. URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/> [in Ukrainian]